

Länsstyrelsen
Västernorrland

Bevarandeplan Natura 2000

Tolvösand SE0710169

Foto: Per Sander

Namn:	Tolvösand
Sitecode:	SE0710169
Områdestyp:	SCA 2011-03
Area:	13 ha
Skyddsform:	Oskyddat
Kommun:	Timrå
Naturvårdsförvaltare:	Timrå kommun
Koordinat:	692785/158942
Karta:	17 H 5H
Ägarförhållanden:	Timrå kommun
Uppdaterad:	2017-09-25

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

1. ALLMÄNT OM BEVARANDEPLANEN.....	3
2. GRUNDER FÖR UTPEKANDE	3
2.1 Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet	3
3. BEVARANDESYFTEN OCH BEVARANDEMÅL.....	3
4. OMRÅDESBESKRIVNING	4
3.1 Allmän områdesbeskrivning	4
3.2 Intressanta arter i området, ej med i art- och habitatdirektivet.....	4
5. EKOLOGISKA FÖRUTSÄTTNINGAR	4
5.1 För området i dess helhet	4
5.2 För ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet.....	4
6. HOTBILD MOT NATURA 2000-OMRÅDET	6
7. BEVARANDEÅTGÄRDER.....	7
7.1 Områdesskydd.....	7
7.2 Skötsel.....	7
8. BEVARANDESTATUS	8
9. UPPFÖLJNING AV BEVARANDEMÅL.....	8
10. REFERENSER	9
11. KARTOR	10

1. Allmänt om Natura 2000

Natura 2000 heter det nätverk av skyddsvärda områden som alla EU:s medlemsstater ska bidra till att skapa enligt EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet (Rådets direktiv 92/43/EEG av den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter) samt Fågeldirektivet (Rådets direktiv 79/409/EEG av den 2 april 1979 om bevarande av vilda fåglar). Syftet är att bidra till bevarandet av den biologiska mångfalden inom gemenskapen. Sverige har som medlem i EU åtagit sig att se till att naturtyperna och arterna har gynnsam bevarandestatus, dvs. att de finns kvar i långsiktigt hållbar omfattning genom att vidta bevarandeåtgärder i form av skydd och skötsel. Genom 15–17 §§ Förordningen (1998:1252) om områdesskydd har EU-direktiven implementerats i svensk lagstiftning. Ett särskilt tillstånd krävs om man vill utföra åtgärder som kan påverka miljön i ett Natura 2000-område på ett betydande sätt. Som en hjälp vid arbetet med att bevara naturvärdena i Natura 2000-områden samt som ett stöd för verksamheter som bedrivs i anslutning till området ska det finnas bevarandeplaner för samtliga områden.

1.1 Allmänt om bevarandeplanen

Bevarandeplanen är det dokument som ska beskriva vad som är syftet med bevarandet av varje enskilt Natura 2000-område och som ska ange vilka bevarandeåtgärder som planeras. Bevarandeplanen behandlar områdets ingående naturtyper och arter som finns upptagna i EU:s två naturvårdsdirektiv, Art- och habitatdirektivet samt Fågeldirektivet. En viktig del i arbetet med att vidta nödvändiga bevarandeåtgärder är formuleringen av bevarandesyfte och bevarandemål för varje Natura 2000-område samt att planera och prioritera vilka bevarandeåtgärder som behövs utifrån i dagsläget kända förhållanden och hot. Bevarandesyftet utgår från 17§ Förordningen om områdesskydd som anger att länsstyrelserna ska upprätta beskrivningar av syftet samt för de livsmiljöer och arter för vilka gynnsam bevarandestatus ska upprätthållas eller återställas.

2. Grunder för utpekande

2.1 Ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

Området är utpekade att ingå i nätverket Natura 2000 enligt art & habitatdirektivet mot bakgrund av att det inom området finns i direktivet ingående naturtyper (tabell 1). På kartan finns naturtyperna redovisade geografiskt för området.

Tabell 1. Ingående naturtyp enligt art- och habitatdirektivet

Kod	Naturtyp	Areal (ha)	Andel (%)
1630*	Havsstrandängar av Östersjötyp	0,8	6
1640	Sandstränder med flerårig vegetation i Östersjön	1	8
9050	Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	5,2	40
9080	Lövsumpskogar av fennoskandisk typ	1,2	15

*) = Prioriterad naturtyp.

3. Bevarandesyften och bevarandemål

Det överordnade bevarandesyftet för Natura 2000-nätverket är att bidra bevarandet av biologisk mångfald genom att bibehålla eller återskapa gynnsam bevarandestatus för de

naturtyper och arter som omfattas av EU:s fågeldirektiv eller Art- och habitatdirektiv. För de enskilda Natura 2000-området är det överordnade syftet att bevara eller återställa ett gynnsamt tillstånd för de naturtyper eller arter som utgjort grund för utpekandet av området.

Natura 2000-området Tolvösand är trots sin ringstorlek ett varierat område med flera olika naturtyper. Det främsta bevarandesyftet är att i området bevara och upprätthålla den variationsrika naturmiljön och särskilt den prioriterade naturtypen Havsstrandängar av Östersjötyp.

Området är idag oskyddat. Något ytterligare behov av bevarandeåtgärder är i dagsläget inte aktuellt. Betande djur på strandängen är viktigt för att upprätthålla naturtypen och för att dess värde som rastlokal för fågel ska bibehållas. Granskogen i området bör i huvudsak lämnas att utvecklas fritt under naturliga förhållanden och processer. Ett visst uttag av gran i lövsumpskogen kan bli aktuellt om granen skulle komma upp i för stort antal.

I tabell 2 finns en sammanfattning av de bevarandemål som anger det tillstånd som bör råda i det enskilda området för att optimera områdets bidrag till uppnåendet av gynnsam bevarandestatus på nationell, biogeografisk eller EU-nivå.

Tabell 2. Bevarandemål för ingående naturtyper

<i>Naturtyp</i>	<i>Bevarandemål</i>
1630, Havsstrandängar av Östersjötyp	<ul style="list-style-type: none"> • Naturtypen bibehålls i minst 0,8 ha • Naturtypen skall vid betessäsongens slut vara väl avbetad för att ge goda förutsättningar för ett rikt fågelliv. • Förekomsten av bladvass inom naturtypen ska understiga 1 % marktäckning. • Vedartad igenväxningsvegetation ska inte förekomma.
1640, Sandstränder med flerårig vegetation i Östersjön	<ul style="list-style-type: none"> • Naturtypen bibehålls i minst 1,2 ha • Naturlig dynamik och hydrologisk regim ska råda.
9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Naturtypen bibehålls i minst 5,2 ha • Naturlig hydrologisk regim råder.
9080, Lövsumpskogor av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Naturtypen bibehålls i minst 1 ha • Skoglig kontinuitet och naturlig dynamik ska råda. • Naturlig hydrologisk regim ska råda

4. Områdesbeskrivning

4.1 Allmän områdesbeskrivning

Tolvösand gränsar till Klingerfjärden och ligger ca 3 km söder om Söråker. Området är varierat och mångformigt med ett flertal naturtyper. Ytterst finns en krumudde som är en kvartärgeologisk bildning som uppstått då vattenströmmar fört med sig sand längs en strand och sedan avsatt sanden i en udde. Bredvid stranden finns en betad strandäng och ovanför finns en frodig och örtrik lövskog med gråal, asp, björk, hägg och sälg. I området finns också en produktiv och örtrik granskog.

4.2 Intressanta arter i området

Tolvösand tillsammans med Myckelängs hagmark ingår i ett kärnområde för den starkt hotade (rödlistekategori EN) Mnemosynefjäril (*Parnassius mnemosyne*). Arten ingår i artskyddsförordningen och kräver noggrant skydd enligt EU:s art och habitatdirektiv, bilaga 4. I Sverige förekommer Mnemosynefjäril bara i tre regioner; Blekinges kustland, Upplands

kustland och Medelpads kustland. Fjärilen har sin starkaste förekomst i Medelpad och dess utbredningsområde längs Medelpads kust innefattar Söråker och Alnö. Här utgör örtrika gråallundar och angränsande ängsmark kärnområden för Mnemosynefjäril. I gråallundar växer smånunneört som är larvernas uteslutande föda. Solbelysta ängsmarker inom området med nektarrika blommor är viktiga för flygande fjärilar under parningstid. Fjärilen följs upp inom åtgärdsprogram för hotade arter

Här finns också en mycket rik kärlväxtflora med många speciella och ovanliga arter, bl a knottblomster (*Microstylis monophyllos*), tvåblad (*Listera ovata*), desmeknopp (*Adoxa moschatellina*) och norskstarr (*Carex mackenziei*).

5. Ekologiska förutsättningar

5.1 För området i dess helhet

Området med sin varierade natur hyser idag värdefulla livsmiljöer för många arter och har förutsättning att vara det så länge inte området påverkas negativt av mänskliga aktiviteter/exploatering. För att bibehålla strandängens värde som rastlokal för fågel är det viktigt att betet på ängen återupptas.

5.2 För ingående naturtyper enligt art- och habitatdirektivet

1630, Havsstrandängar av Östersjötyp

Strandbetesmarker och strandängar vid Östersjön av boreal typ med en salinitet vanligen under 1,5 % och en i regel lågvuxen vegetation. Dessa är eller har tills nyligen varit påverkade av slåtter och/eller betesdrift. Vegetationen är mer eller mindre tydligt zonerad och påverkas av landhöjningen. Floran och faunan är artrik med många arter som inte finns i andra miljöer. I södra Östersjön är strandkämpar en viktig indikatorart på en välhävdad miljö.

Karaktärsarter: Närmast vattenlinjen växer bl.a. dvärgsäv, havssäv och blåsäv, därinnanför agnsäv, salttåg och krypven, längst upp t.ex gulkämpar, ormtunga, baltisk malört, strandrödtoppa, hundstarr, liten ärtstarr, kust- och dvärgarun. Vid Bottenviken uppträder en del endemiska taxa, t.ex strandviva.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Kontinuerlig hävd krävs för att bevara den karaktäristiska artsammansättningen.
- Betespåsläpp bör ske efter det att de flesta strandängsfåglarna kläckt sina ungar i början av juni.
- En fördel med förlängd betesperiod på hösten.
- Möjligheter till översvämning måste finnas.
- Ingen stängsling mot vattenlinjen bör förekomma. Om stängsling är nödvändig måste denna ske en bra bit ut i vattnet så att betesdjuren kan hålla tillbaka vassvegetationen.
- Rikt fågelliv.
- God vattenkvalitet, även denna förutsättning för bete.
- Ingen tillförsel av handelsgödsel.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i habitatet.

1640, Sandstränder med perenn vegetation i Östersjön

Sandstränder av boreal typ vid svagt sluttande kustlinjer formade av havets vågrörelser, med perenn vegetation. Flera av arterna är sandbindare. Ofta förekommer driftbankar med tång

eller annat av kusten uppkastat material. Naturtypen är i regel inte påverkad av slåtter eller betesdrift. Insektfaunan är särpräglad.

Karaktärsarter: I miljön växer sandrör, strandråg, strandvial, saltarv, baltisk marviol och strandkvickrot.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- God vattenkvalitet.
- Ingen övergödning.
- Ingen förekomst av onormala mängder tång och alger.
- Intakt markvegetation.
- Måttligt slitage från rörligt friluftsliv.
- Rik insektsfauna Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna i habitatet. De typiska arterna är indikatorarter vars förekomst indikerar gynnsam bevarandestatus hos naturtypen genom att de reagerar relativt tidigt på någon av de hotfaktorer som är aktuella för naturtypen.

9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ

Är enligt definition barrskogar eller blandskogor med gran på näringsrika jordar. Lokalerna ligger ofta i låglandet, i dalgångar eller på sluttningar med finsediment och rörligt markvatten. Högrörter och ormbunkar dominerar men i torrare partier är lågrörter vanligare. Översilade örtrika sumpskogor på sluttande mineraljordar kan ingå. Skogen kan vara måttligt påverkad av mänskliga aktiviteter såsom kreatursbete eller plockhuggning.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- en skoglig kontinuitet med en naturlig åldersdifferentiering och artsammansättning utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik
- den gynnsamma bevarandestatusen bör knytas an till de ekologiska krav som de för naturtypen karakteristiska arterna har, så att de kan finnas kvar och öka i antal.
- naturlig hydrologisk regim ska råda inom och strax utanför området.

9080, Lövsumpskogor av fennoskandisk typ

Lövsumpskogor, ofta med inslag av gran, på huvudsakligen översilad eller genomsilad mark. I södra och mellersta delarna av landet dominerar klibbal och ibland ask. Längre norrut finns i stället mest gråal och glasbjörk i trädskiktet, allra längst i norr även asp. Träden står vanligtvis på socklar.

Karaktärsarter: spädstarr, repstarr, tågstarr, älvstarr, klotstarr, skogsrör, missne, besksöta, strandklo, tuvstarr, trindstarr, rankstarr, svärdslijla, topplösa, fackelblomster, kärrbräken, kärrskedmossa, spärrvitmossa, knoppvitmossa och fransvitmossa.

Förutsättningar för gynnsam bevarandestatus:

- Kontinuitet av lövträd av varierande ålder inklusive gamla träd, samt träd av olika trädslag kan förekomma.
- Förekomst av substrat är av största vikt i denna naturtyp för främst mossor, men även epifytiska lavar och svampar, samt för insekter och landmollusker. Ex på substrat är död ved; grenar, torrträd, lågor m.m. av olika trädslag och i olika nedbrytningsstadier. Gamla träd av olika trädslag. Förekomst av trädsocklar
- Skogstypens naturvärden utvecklas i huvudsak genom naturlig dynamik vilket omfattar naturliga störningar, som t.ex. stormfällningar och insektsangrepp.

- Översilad eller genomsilad mark.
- Topografin i form av sänkor.
- Opåverkad hydrologi.
- Ingen påtaglig minskning av populationerna hos de typiska arterna.

6. Hotbild mot Natura 2000-området

Tolvösand är utpekad som riksintresse för naturvård enligt 3 kap MB sedan 1999 och ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet. Området är i övrigt oskyddat förutom det skydd som nätverket Natura 2000 innebär. Verksamheter och faktorer som kan tänkas påverka Natura 2000-området negativt visas i tabell 3.

Vid beskrivandet av hotbilden för ett område kan endast nu kända problem belysas. Det är viktigt att ha i åtanke att nya hot troligen kommer att identifieras i framtiden. De hot som är av global karaktär t.ex. klimatförändringar och atmosfäriskt spridna miljöbelastningar kan inte lösas genom områdets skötsel. Tyngdpunkten för hotbilden av varje enskilt Natura 2000-objekt ligger främst på lokala hot från landskaps- till artnivå.

Tabell 3. Verksamheter och faktorer som utgör reella och potentiella hot mot områdets naturtyper

<i>Naturtyp</i>	<i>Hot</i>
1630, Havsstrandängar av Östersjötyp	<ul style="list-style-type: none"> • Upphörd hävd. • Markexploatering. Strandängsområden kan förstöras genom utfyllnad, vägdragningar, bebyggelse mm • Dräneringar för att påskynda avrinningen från strandängen eller närbelägna marker kan helt eller delvis förstöra biotopen. Strandängens karaktäristiska flora och fauna missgynnas av den minskade saltvattenspåverkan som blir följden. • Uppläggande av muddermassor. • Övergödning genom ökad pålagring med ruttnande tång och alger. • Överbete. • Erosion på grund av landsänkning/upphörd sedimentering. • Kväveläckage från angränsande marker. Kvävenedfall, vilket påverkar artsammansättningen. • Uppodling och invallningar.
1640, Sandstränder med flerårig vegetation i Östersjön	<ul style="list-style-type: none"> • Övergödning, som orsakar massförekomst av uppspolade fintrådiga alger. • Erosion, som gör att naturtypen lokalt minskar. • Stort slitage och störningar på djurlivet orsakade av det rörliga friluftslivet. • Exploatering. Bebyggelse, bryggor etc.
9050, Örtrika, näringsrika skogar med gran av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Produktionsinriktat skogsbruk i eller i nära anslutning till objektet. • Anläggning av skogsbilväg i närheten eller inom området.
9080, Lövsumpskogar av fennoskandisk typ	<ul style="list-style-type: none"> • Produktionsinriktat skogsbruk i eller i nära anslutning till objektet. • Fragmentering leder till minskad konnektivitet mellan områden, brist på genflöde mellan populationer samt kanteffekter i små objekt. • Invandrande gran. • Luftföroreningar och ökat kvävenedfall kan utarma den känsliga epifytfloran av lavar och svampar samt förändra näringsstatus och artsammansättning i fältskiktet. • Exploatering för samhällsbyggande av olika former.

7. Bevarandeåtgärder

7.1 Områdesskydd

Tolvösand är utpekad som riksintresse för naturvård enligt 3 kap MB sedan 1999 och ingår i den nationella bevarandeplanen för odlingslandskapet. I övrigt är området oskyddat förutom det skydd nätverket Natura 2000 innebär genom krav om tillståndsplikt för verksamheter eller åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka området (enligt 7 kap 28 a § miljöbalken). Tillståndsprövningar ska utgå från hur verksamheten eller åtgärden påverkar områdets bevarandemål och möjligheten för området att uppnå bevarandesyftet.

I dagsläget söker markägaren egna miljöstöd och sköter området på egen hand. Om inte länsstyrelsen eller markägaren själv står för skötseln så skall uppdragsavtal tecknas med lämplig entreprenör. Så länge miljöstöd finns och skötseln är tillfredställande så behövs inget ytterligare skydd.

7.2 Skötsel

Utgångspunkten för skogen i området är att den bör utvecklas fritt under naturliga förhållanden och processer. Det kan dock bli nödvändigt med ett visst uttag av gran i lövsumpskogen om gran skulle komma upp i för stort antal.

Det är viktigt att betet på strandängen upprätthålls för att dess värde som rastlokal för fågel ska bibehållas.

Stränderna hålls fria från skräp och drivmaterial och städning bör ske varje sommar. Naturligt material såsom hela träd eller delar av träd kan med fördel ligga kvar på stränderna för att fungera som substrat åt insekter och kryptogamer.

Gräsmarkerna, särskilt i norra och östra delen av området, bör hållas öppna och, om möjligt, restaureras i syfte att återfå naturtypen ”silikatgräsmarker” (6270) alternativt ”slätterängar i låglandet (6510). Det är angeläget inte minst för att säkerställa en viktig miljö för mnemosynefjäril i ett av dess viktigaste kärnområden. Vid eventuell restaurering och skötsel av gräsmarkerna är det viktigt att beakta de råd som finns i åtgärdsprogrammet för mnemosynefjäril. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder ses i tabell 4.

Tabell 4. Sammanfattning av planerade skötselåtgärder

<i>Skogstyp/Delområde</i>	<i>Skötselåtgärd</i>	<i>Tidpunkt</i>	<i>Prioritet</i>
Granskogen	Fri naturlig utveckling	Tills vidare	1
Lövsumpskogen	Uttag av gran	Vid behov	2
Strandängen	Bete	Årligen	1
Stranden	Rensa bort skräp	Årligen	3

8. Bevarandestatus

Bevarandestatusen för området i sin helhet är gynnsam då området är relativt opåverkat från storskaligt skogsbruk och en god hydrologisk regim råder. För att bibehålla en gynnsam bevarandestatus för strandängen är det nödvändigt att betet upprätthålls. .

9. Uppföljning av bevarandemål

Uppföljning av naturtyperna sker enligt Naturvårdsverket riktlinjer för uppföljning av skyddade områden.

10. Referenser

Art-och habitatdirektivet, Rådets direktiv 92/43/EEG an den 21 maj 1992 om bevarande av livsmiljöer samt vilda djur och växter, officiell svensk översättning, version 01.01.2007

Natura 2000 i Sverige, handbok med allmänna råd, Naturvårdsverkets handbok 2003:9

15–17 §§ Förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m. m.

Naturvårdsverket, 2008. Åtgärdsprogram för mnemosynefjäril 2008–2012. Rapport 5829.

Grundström, S. 1997. Sevärt i Timrås natur- En utflyktsguide till 27 naturområden i Timrå kommun. Härnösand.

Imby, Lars. 1999. Inventering av särskilt utvalda ängsmarker i Medelpad samt kontroll av lokaler för Mnemosynefjäril inom vissa områden under perioden 25.6–4.7 1999. Timrå kommun.

Sahlander, G. 1996. Inventering av Mnemosynefjäril i Medelpad 1995. Natur i norr, häfte 1.

Sturesson, Lotta. 1994. Naturinventering i Tynderö, Timrå kommun. Länsstyrelsen i Västernorrlands län.

Öhrling, H. 1996. Inventering av Mnemosynefjäril i Medelpad 1995–1996. Länsstyrelsen i Västernorrland

11. Kartor

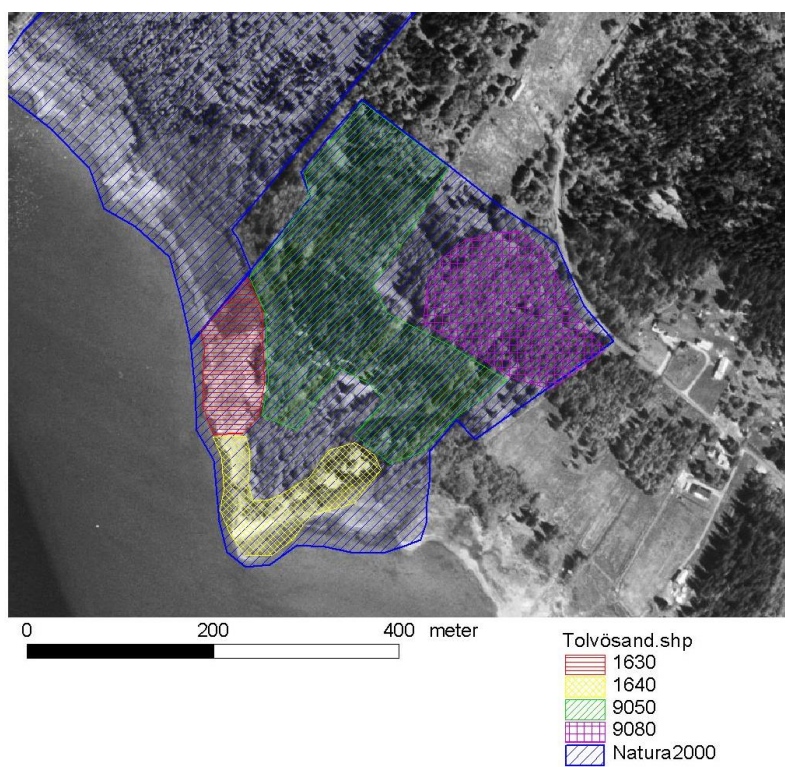
Aktuell information om naturtypers utbredning och arter i ett enskilt område finns på Naturvårdsverkets hemsida, kartverket *skyddad natur*. Observera att det är naturtypernas utbredning och förekomst i verkligheten som gäller vid en tillståndsprövning enligt miljöbalken. Det innebär att både rapporterad areal och det som framgår av NNK kan behöva säkerställas med ytterligare uppgifter, t.ex. fältinventeringar.

Läs mer i Naturvårdsverkets handbok om Natura 2000.

© Lantmäteriet, 2004. Ur GSD-terrängkartan ärende 106–2004/188-Y

Översiktskarta över Natura 2000-området **Tolvösand**. Området består av den sydöstra polygonen i cirkeln på kartan. Den nordöstra polygonen är Natura 2000-området Myckeläng hagmark.

© Lantmäteriet, 2004. Ur GSD-ortofoto ärende 106–2004/188-Y

Detaljarta för Natura 2000-området **Tolvösand**.